

HET GESLACHT WEINGARTIA - RECHTZETTING VAN DE START

Ludwig Bercht & Albert Hofman

In een snel veranderende wereld met een explosieve uitbreiding van analyse-mogelijkheden is het soms goed terug te gaan naar de wortels. Zo ook voor het

geslacht *Weingartia*.

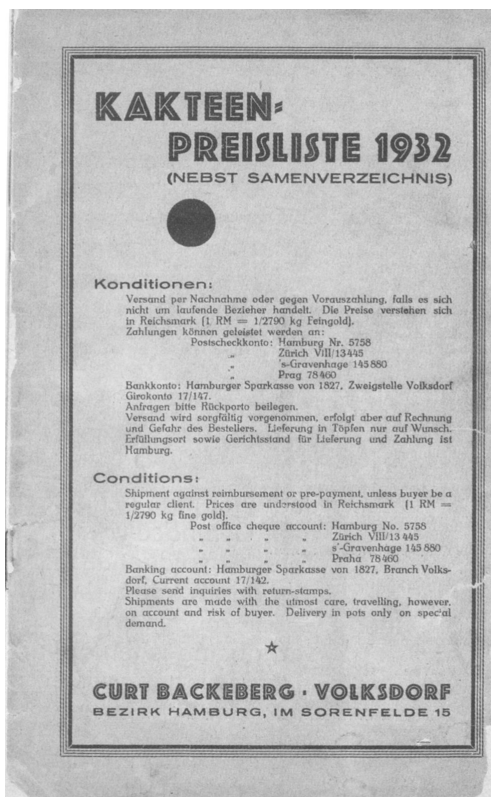
De laatste tientallen jaren zijn vaak heftige discussies gevoerd of het geslacht *Weingartia* bestaansrecht heeft of

samengevoegd dan wel ondergebracht moet worden bij een ander geslacht (zoals *Hutchison* heeft gedaan door de soorten om te benoemen naar *Gymnocalycium*). Toen dit voldoende was afgewezen kwam de discussie op gang hoe de verhouding is ten opzichte van het geslacht *Sulcorebutia*. Op basis van morfologische kenmerken (of anders gezegd kenmerken die men met het blote oog of met behulp van "simpele" apparaten kan waarnemen) kwam men bij sommige nieuw gevonden taxa in moeilijkheden: zijn het weingartia's of zijn het sulcorebutia's? Voorbeelden zijn *S. torotorensis*, *S. juckeri* en de onlangs beschreven *S. trojapampensis*. Steeds vaker werd geconstateerd dat een scheidslijn tussen beide geslachten moeilijk te trekken is. Ook moest men vaststellen dat onze taal niet bij machte is de

Der Verfasser
in der Tracht der Quetchua-Indianer (Cuzco-Tal)

Afb. 1: Curt Backeberg rond
1931, kopie uit *Stachlige Wild-
nis*, gesigneerd door de auteur

Afb. 2: Omslag van Backebergs Kakteenpreisliste uit 1932

gevoelsverschillen tussen beide geslachten in woorden te vatten.

Nieuwe chemische analysemethoden, zoals iso-enzym- en DNA-sequentie-analyse, en de ter beschikking gekomen computermogelijkheden om deze analyses mathematisch te bewerken zijn een geweldige aanvulling op de morfologische analyses. Wel moet men ervoor waken dat de moderne methoden niet alleenzaligmakend zijn. Het zijn aanvullingen op elkaar, net zo goed als de kennis van de verspreidingsgebieden en de groeiomstandigheden in de natuur waardevolle gegevens zijn bij het onderscheiden op geslachts- of soortniveau. Uitvloeisel van de meest recente inzichten is dat de geslachten *Sulcorebutia* en *Weingartia* als zo nauw verwant opgevat moeten worden dat een scheidslijn

niet getrokken kan worden en de geslachten daarom zijn samengevoegd. Volgens de regels van de Internationale Code voor de Botanische Nomenclatuur (ICBN) heeft de oudst rechtsgeldig beschreven naam prioriteit. De naam *Weingartia* zag het licht in 1937 en *Sulcorebutia* in 1951, dus bij samenvoeging wordt het *Weingartia*. (Opm. Het staat een ieder echter vrij de twee geslachten gescheiden te blijven houden en derhalve een nieuw te beschrijven soort in het ene dan wel het andere geslacht op te nemen).

Voor de nieuwkomers in het geslacht *Weingartia* is het goed te weten waar ze in terechtgekomen zijn. De basisgegevens worden hier op een rijtje gezet, nieuwe gegevens zullen worden besproken en hier en daar worden kritische kanttekeningen geplaatst.

De oorsprong van het geslacht ligt in de reis die Curt Backeberg in 1931 ondernam in de door hem zo genoemde Cordilleralanden (= landen rondom het Andesgebergte) in opdracht van de heer Walther Haage, Erfurt. Een uitvoerig verslag van deze reis en de verzamelactiviteiten zijn te vinden in zijn boek *Stachlige Wildnis* (eerste druk herfst 1941, tweede druk lente 1943 en derde druk 1951). Via Uyuni komt hij per nachttrein aan in Tupiza. Op de tweede dag bevindt hij zich ten noorden van Tupiza, hoever en op welke manier vermeldt hij niet. Op de hellingen vindt hij cactussen, die hij later zal beschrijven als *Echinocactus Fidaianus* (Opmerking van de auteurs: bij het verschijnen van *Stachlige Wildnis* was de omcombinatie tot *Weingartia* al een feit en worden ze derhalve *Weingartia fidaiana* genoemd). Tevens vindt hij in de nabijheid nog twee bolcactussen (later beschreven als *Lobivia kupperiana* en *L. claeysiana*). Op de plantendetails komen we verderop terug. Wel zij reeds vermeldt dat de gele bloemen hem sterk deden denken aan die van *Echinocactus cumingii*, door Bridges rond 1842 verzameld maar zonder

Tabel 1	Kakteen-preisliste 1932	Kakteenfreund 1933	Blätter für Kakteenforschung 1934	Kaktus ABC, 1935	Stachlige Wildnis 1941, 1943 en 1951	Die Cactaceae Bd. III, 1959
Lichaam	Gelijk fidaianus maar kleiner	Platrand, lichtgroen tot blauwgroen, tot 5 cm Ø	Epidermis mat donkergroen	Epidermis grijsgroen, 7 cm hoog, 5 cm breed		Epidermis zijdig grijsgroen, tot 7 cm hoog, tot 5 cm Ø
Wortel	Lange, dikke penwortel met nauwe hals	Dikke penwortel met hals	Grote penwortel met dunne hals			Lange penwortel met nauwe hals
Ribben		Door dwars-groeven in knobbels opgedeeld	Spiraalsgewijs, opgelost in knobbels	Ca. 14		Ca. 14, in vlakke knobbels verdeeld
Randdooms		6-8, tot 3 cm lang	Ca. 6 tot 2,2 cm	Ca. 6		Ca. 6
Midden-dooms		1, tot 3 cm lang	1, tot 4 cm	1, tot 2,2 cm		1, tot 2,2 cm lang
Bloem		Uit de nieuwe areolen, geel	Korte bloembuis, oranjegeel	2,5 cm lang, geel		Ca. 2,5 cm lang, geel tot roodoranje
Vrucht			Klein, rond			
Zaad						
Vindplaats		In de Quebrada tussen Humahuaca en Iturbe	Argentijns-Boliviaanse grens op 3000 m	Nabij Humahuaca	Omgeving Humahuaca	Noord Humahuaca

Tabel 1. Vergelijking van de verschillende beschrijvingen van *W. neumanniana*

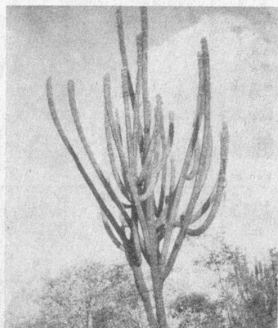
bekende vaste woon- of verblijfplaats (of is dit een constatering die hij eerst thuis en misschien veel later heeft gedaan dan op het moment van het vinden van de planten?).

Vanuit Tupiza reist hij verder via Villazon/La Quiaca naar Humahuaca in Argentinië. Hij vermeldt dat hij o.a. een kleine, tweede soort van het in Tupiza nieuw ontdekte geslacht *Weingartia* (*Weingartia neumanniana*) vond. (Ook hier is de bovengenoemde opmerking inzake de omcombi-

natie van toepassing).

Tot zover de beschikbare informatie over het vinden van deze twee soorten zoals vermeld in Stachlige Wildnis. Overtuigd als Backeberg is dat hij twee nieuwe soorten heeft gevonden, gaat hij over tot de nieuw-beschrijvingen ervan. Latere auteurs en ook Backeberg zelf gaan ervan uit dat dit de publicaties in Der Kakteenfreund van 1933 zijn. Echter, in 1932 geeft Backeberg een Kakteenpreisliste uit, waarin hij de vondsten van zijn laatste reizen te koop

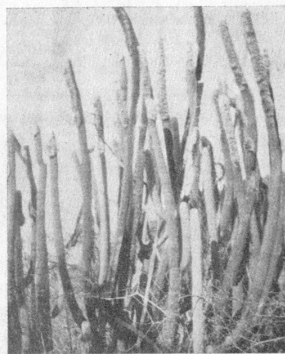
Art	Pflanzen- 200	Samen in Korn		
		10	100	1000
Echinocactus				
apricus (Notacactus)	3—4,—	—	—	—
* aureicentrus Bckbg. n. sp. (Parodia-Hickenia) n. sp., herrliche maassiiähnliche Pflanze, jedoch in Gruppen wachsend, mit vielen weißen Borsten, schöne, rote Blüte, selten!	4—10,—	—50	4.50	36,—
aureispinus Bckbg. n. sp. (Parodia-Hickenia) die seltene, goldgelb hakig bestachelte Art	3—12,—	—45	2,—	18,—
* Baxterianus Bckbg. n. sp. (Austroc.) gerade Stacheln, schmutzig gelbrote Blüte, äußerst selten (Patagonien).	—	—	—	—
* Bertinii (Austroc.) Bckbg. n. sp., erstmalig	10,—	—	—	—
concinus (Notoc.)	2—6,—	—20	—	—
* Faustianus Bckbg. n. sp. (Parodia-Hickenia) gerade, weiße Borstenstacheln mit dunklen Mittelstacheln	—	—45	3.50	—
* Fidaianus Bckbg. n. sp. (g. n.?), sehr schöne Neuheit, Rippen in graue Warzen aufgelöst, dicke Rübe, besenartige lange Bestachelung, selten (Bolivien) (Kultursamen)	5—10,—	1,—	—	—
floricornis (Notoc.) echt, rötl. Stacheln	2—4,—	—15	—70	5.60
gibbosus (Gymnoc.) Typ	4,—	—30	2,—	—
— v. ferox	4,—	—	—	—

C. (Cephaloc.) piauhensis (Brasilien)
(hellblau bereift gelbe Stacheln)

Anlässlich meiner Rückkehr erscheint eine besondere Räumungsaliste!

Art	Pflanzen	Samen in Korn		
		10	100	1000
Echinocactus				
— v. caespitosus	3—5,—	—	—	—
— v. Schlumbergeri	—	—	—	—
islayensis (Islaya g. n. Bckbg., da hohle Frucht und ringförmig angeordnete Samen)	2—4,—	—40	—	—
— v. minor, zierlicher	3—	—	—	—
leucotrichus (Arequipa), selten	4,—	—30	2.50	—
* loricatus (Gymnoc.), besonders dicht bestachelte Form von 4000 m Höhe, das höchstwachsende Gymnocalycium!	4—15,—	—40	—	—

C. (Cephaloc.) Dybowski (Schneeweiße Säulen)

* Maassii (Parodia-Hickenia) Typ	Orig. 0.75—2.50	—10	—60	5,—
* — v. spinosior, dunklere, dicke Bestachelung	3,—	—	—	—
Anm.: Auch die Blütenfarbe der Maassii variiert.				
microspermus (Parodia-Hickenia), eine Varietät herrliche Stücke, orange bis dlkl.-rote Stacheln	3—5,—	—	—	—
Netrelanus (Gymnoc.), gelbe Blüte (Kultursame)	2—4,—	—50	—	—
* Neumannianus Bckbg. n. sp. (g. n.), ähnlich Fidaianus, doch kleiner, mit langer Rübe, ähnlich dem mexikan. Echus mandragora	6,—	—	—	—
nivosus (Parodia-Hickenia), schneeweiß	2—4,—	—35	1.50	12,—

Verlangen Sie die Sonderliste meiner Rebutien und Rebutien-Sortimente

Afb. 3: Kakteenpreisliste pag. 8 en 9

aanbiedt (afb. 2 en 3). Daaronder ook de twee onderhavige soorten. Onder de kop *Echinocactus* worden onder andere aangeboden:

Fidaianus Bckbg. n. sp. (g. n.?), sehr schöne Neuheit, Rippen in graue Warzen aufgelöst, dicke Rübe, besenartige lange Bestachelung, selten (Bolivien) (Kultursamen), Pflanzen 5 - 10,-, Samen 1,- pro 10 Korn.

Neumannianus Bckbg. n. sp. (g. n.?), ähnlich Fidaianus, doch kleiner, mit langer Rübe, ähnlich dem mexikan. Echus mandragora, Pflanzen 6,-.

Om te weten of deze vermeldingen voldoen aan de regels voor erkende nieuwbeschrijvingen, is de ICN (voorheen afgekort ICBN) erop nagekeken. Artikel 30.6 is hier van belang:

30.6. Publication on or after 1 January 1953 in trade catalogues or non-scientific newspapers, and on or after 1 January 1973 in seed-exchange lists, does not constitute effective publication.

Omgekeerd gezegd, vóór 1.1.1953 zijn beschrijvingen in handelscatalogi geldig, mits zij natuurlijk ook voldoen aan andere criteria, zoals een beschrijving die onderscheidend is ten opzichte van andere beschrijvingen.

Tevens is artikel 39.1 van toepassing, dat zegt dat voor 1.1.1935 geen diagnose in het Latijn is vereist. Bovendien was voor 1.1.1935 ook het deponeren van een typeplant niet noodzakelijk.

Naar onze stellige overtuiging voldoen de twee weergaven in de prijslijst aan de criteria voor het geldig zijn als

Tabel 2	Kakteenpreis- liste 1932	Kakteenfreund 1933	Blätter für Kakteenfor- schung 1935	Stachlige Wild- nis 1941, 1943 en 1951	Die Cactaceae Bd. III, 1959
Lichaam		Spruitend, tot 30 cm hoog en 15 cm Ø	Enkelvoudig, spruitend uit de bovenste areolen, epidermis licht grijsgroen		Enkel, epidermis grijsgroen, tot 20 cm hoog en 13 cm Ø
Wortel	Dikke penwortel	Dikke penwortel	Dikke knol	Grote penwortel met nauwe hals	Dikke penwortel met dunne hals
Ribben	In grauwe knobbels verdeeld	Door dwarsgroeven sterk verdeeld	In knobbels op- gelost		Zo goed als geheel in knobbels op- gelost
Randdoorns	Bezemachtig, lang	Ca. 9, tot 3 cm lang, het geheel bezemachtig	Ca. 9, tot 3 cm lang	Bezemachtig	Ca. 9, 3 cm
Middendoorns		3-4, tot 5 cm	3-4, tot 5 cm lang		3-4, tot 5 cm
Bloem		Geel, tot 3 cm, open tot aan het verbloeien	Geel, tot 3 cm lang, geopend tot ver- bloeien	Kort, geel	Geel, 's nachts niet sluitend
Vrucht					Klein, ovaal
Zaad					
Vindplaats		Dpt. Potosi	Zuidelijk deel Dept. Potosi	Noordelijk van Tupiza	Tupiza

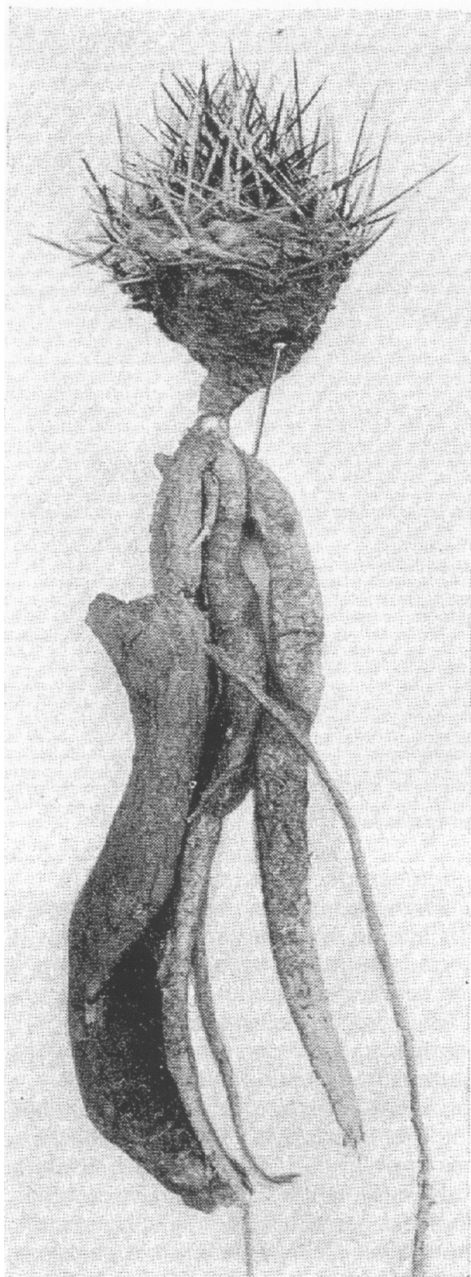
Tabel 2. Vergelijking van de verschillende beschrijvingen van *W. fidaiana*

nieuwbeschrijvingen.

Een jaar later worden beide soorten wat uitvoeriger voorgesteld in *Der Kakteenfreund* (1933) en beide beschrijvingen gaan zelfs vergezeld van een Latijnse beschrijving. Op de pagina's 90 en 91 in het augustusnummer verschijnt onder de kop *Neuheiten* u. *Raritäten* een uitvoerige beschrijving van *Echinocactus* (*Spegazzinia* Bckbg. g. n.) *Neumannianus* Bckbg sp.n.. Tevens wordt een foto van de plant op ware grootte afgebeeld (reproductie afb. 4). De details van de beschrijving zijn opgenomen in tabel 1. De soort is vernoemd naar de Berlijnse liefhebber Hans Neumann. In het septembernummer op pagina 104 wordt een foto afgedrukt van *E. fidaianus* (afb. 5) met de vermelding dat de beschrijving in de volgende uitgave komt, wat

inderdaad geschiedde (op pag. 117). *E. fidaianus* is vernoemd naar de heer H. Fida, de uitgever van *Der Kakteenfreund*. De details van de beschrijving zijn samengevat in tabel 2.

Alhoewel Backeberg bij de beschrijving van de twee soorten in *Der Kakteenfreund* aangeeft dat ze behoren tot het nieuwe geslacht *Spegazzinia*, volgt de beschrijving van dat geslacht pas in de april-uitgave van de *Blätter für Kakteenforschung* in 1934. Typerend voor het geslacht is de dikke penwortel met nauwe hals, bloemen met een zeer korte bloembuis die tot aan het verbloeien open blijven en dat de uitgebloeide bloem aan de vrucht blijft zitten. In de tekst van de geslachtsbeschrijving staat dat er twee soorten bekend zijn: *Spegazzinia fidaiana* en *S. neumanniana*.

Afb. 4: *Echinocactus Neumannianus*, afbeelding uit *Der Kakteenfreund* 1933, p. 91

Eveneens in de april-uitgave van 1934 volgt nogmaals de beschrijving van *S. fidaiana* met verwijzing naar de publicatie in *Der Kakteenfreund*. Bij de geslachtsbeschrijving wordt geen typesoort aangegeven, maar omdat *S. fidaiana* de eerste is die als nieuwe combinatie wordt opgevoerd, kan men deze soort als typesoort aanmerken. Dit wordt nog versterkt door het *Cactaceae Systematisch Overzicht*, dat Backeberg in het maartnummer publiceert. Achter geslacht 75 *Spegazzinia* staat tussen haakjes *Spegazzinia Fidaiana*.

In de december-uitgave van 1935 duikt opeens *Spegazzinia cumingii* op alsmede een var. *flavescens*. Blijkbaar kent Backeberg alleen maar geënte planten, want hij schrijft "wortel onbekend". Dat hij deze planten onder *Spegazzinia* brengt, is gegeven door de vorm en kleur van de bloem.

Ook in de december-uitgave van 1935 staat afgedrukt een beschrijving van *S. neumanniana*, waarbij (voor de Latijnse diagnose) wordt verwezen naar het *Kaktus ABC* van Backeberg en Knuth. Backeberg blijft goochelen met het "species nova" gebeuren, dat hij steeds overal erachter zet.

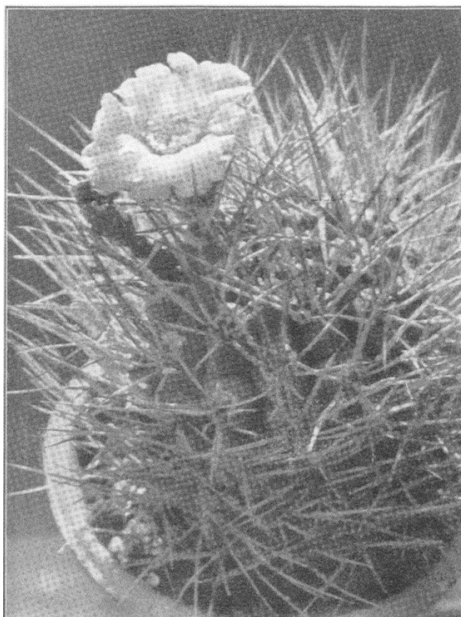
Er treedt een kleine adempauze in, maar in 1937 wordt het thema weer naar voren gebracht. Het is Werdermann, die na lang zoeken heeft gevonden dat er al een geslacht *Spegazzinia* bestaat. Het is een geslacht van schimmels opgesteld in 1886 door Saccardo. Tussen de regels door proeven wij dat Werdermann het eigenlijk wel plezierig vindt Backeberg te moeten corrigeren. Dat blijkt ook wel uit het weerwoord van Backeberg in zijn catalogus *Kakteen Pflanzen Samen* van 1937. Citaat: "Wer fair empfindet wird sagen, daß Schreibtischarbeit in solchen Fällen nicht über Standorterfahrung gehen kann" (Vert.: wie fair denkt zal zeggen dat in zulke gevallen bureauwerk ondergeschikt is aan standplaatservaring). Maar desalniettemin heeft Werdermann

gelijk met zijn ombenoeming van het geslacht *Spegazzinia* Bckbg. in *Weingartia* Werd.. Omdat Werdermann vindt dat *S. cumingii* niet eenduidig is geïdentificeerd, neemt hij deze niet over in het geslacht *Weingartia*, maar wel de andere twee. Interessant is dat hij als eerste *W. Neumanniana* (Bckbg.) Werd. opvoert en als tweede dus *W. Fidaiana* (Bckbg.) Werd.. Hij geeft niet aan welke van de twee aangemerkt moet worden als de typesoort.

In 1957 is Hutchison van mening dat het geslacht *Weingartia* geen bestaansrecht heeft en ingeschoven moet worden bij *Gymnocalycium*. Hij benoemt de dan bekende soorten, te weten *fidaiana*, *neumanniana*, *neocumingii* en *pulquinensis*, om tot *Gymnocalycium* en beschrijft een nieuwe soort onder de naam *G. westii*. In zijn standaardwerk *Die Cactaceae* herroept Backeberg deze dwaling van Hutchison. Tevens geeft hij nu *Echinocactus fidaianus* Backbg. als type aan.

Is met deze laatste uiteenzetting en actie van Backeberg het overzicht van de ontstaansgeschiedenis van het geslacht *Weingartia* en de twee oorspronkelijke soorten afgesloten? Neen. Want hoe zien deze twee soorten er nu exact uit en waar komen ze in de natuur voor? Kennen we planten die voldoen aan de nieuwbeschrijvingen? Hieraan zal een vervolgartikel worden gewijd.

Tot slot voor de volledigheid zij vermeld dat G. Frank (1975) een formele aanvulling geeft op de nieuwbeschrijving van *W. fidaiana* middels een zaad-diagnose. In 2002 publiceren K. Augustin en G. Hentzschel een uitvoerig artikel over het geslacht *Weingartia*. Zij geven een karakterisering van het geslacht (volgens ons is dit niet een formele emendatie van de geslachtsdiagnose) en bij de bespreking van de verschillende soorten stellen zij *W. neumanniana* synoniem aan *W. fidaiana*. In 2008 gaan beide heren een stap verder. Op basis van onder andere kruisingsproeven stellen zij dat de geslachten *Weingartia*,

Afb. 5: *Echinocactus fidaianus*, afbeelding in *Der Kakteenfreund* 1933, p. 104

Sulcorebutia en *Cintia* samengevoegd moeten worden tot *Weingartia*; ze voeren de daad bij het woord en voeren een hele lijst van ombenoeringen op. Maar een formele aanpassing van de geslachtsdiagnose vindt nog steeds niet plaats. Er zijn dus thans vele soorten binnen het geslacht *Weingartia*, die niet voldoen aan de formele geslachtsdiagnose!

Behalve dat D. Hunt het geslacht *Weingartia* en de betrokken soorten onderbrengt bij *Rebutia*, corrigeert hij de naam "*fidaiana*" in "*fidana*" ingevolge artikel 60.11 van de Code.

Conclusies

De nieuwbeschrijvingen van de soorten *W. fidana* en *W. neumanniana* vonden al in 1932 plaats in de Kakteenpreisliste van Backeberg.

De diagnose van het geslacht *Weingartia* moet grondig worden aangepast.

Weingartia fidana (Backbg.) Werd.,

Afb. 6: *Spegazzinia fidaiana* (alias *Weingartia fidaiana*), afbeelding in Kakteen Pflanzen Samen (1937).

oorspronkelijk beschreven als *Echinocactus fidaianus* Bckbg., is de typesoort van het geslacht *Weingartia*.

Literatuur:

- Augustin, K. en G. Hentzschel (2002). Die Gattung *Weingartia* Werdermann. Teil 1: Besprechung und Neuordnung, *Gymnocalycium* 15 (3): 453-472.
- Backeberg, C. (1932). Kakteenpreisliste
- Backeberg, C. (1933). Neuheiten und Raritäten: *Echinocactus* (*Spegazzinia* Bckbg. n.g.) *Neumanianus* Bckbg. sp. n., *Der Kakteenfreund* p. 90.
- Backeberg, C. (1933). Neuheiten und Raritäten: *Echinocactus* (*Spegazzinia* Bckbg. n.g.) *Fidaianus* sp. n., *Der Kakteenfreund* p. 117, afbeelding p. 104.
- Backeberg, C. (1934). *Spegazzinia* Bckbg. n.g. (1933). Bl. f. Kakteenforsch. 1934-4, 1935-12.
- Backeberg, C. & F. M. Knuth (1935) *Kaktus-ABC*, *Spegazzinia* Neumaniana, Lat. Diagn. p. 417.
- Backeberg, C. (1937) *Kakteen Pflanzen Samen*, p. 43.

- Backeberg, C. (1941, 1943, 1951). *Stachlige Wildnis*, Verlag J. Neumann, Neudamm.
- Backeberg, C. (1959). *Die Cactaceae*, Gustav Fischer Verlag, Jena, Band III, p. 1787 e.v.
- Frank, G. (1975). In: Krainz, *Die Kakteen*, *Weingartia fidaiana*, C VI f.
- Hentzschel, G. en K. Augustin (2008). Die Gattung *Weingartia* Werdermann. Teil 2: *Weingartia*, *Sulcorebutia* und *Cintia* - eine untrennbare Einheit - Merkmalsvergleiche und Neukombinationen, *Gymnocalycium* 21(2): 767-782.
- Hunt, D. (2006). *The New Cactus Lexicon*.
- Hutchison, P. C. (1957). *Icones plantarum succulentarum* - 5. *Gymnocalycium westii*, *Cact. Succ. J. (US)* 29 (1): 1 en 11- 14.
- International Code of Nomenclature for algae, fungi, and plants, adopted 2011, published 2012, www.iapt-taxon.org.
- Werdermann, E. (1937). *Weingartia* Werd. (*Spegazzinia* Backbg. non Saccardo 1886!), *Kakteenkunde* 1937, 2: 20.

**Veerweg 18
4024 BP Eck en Wiel**

**Joris van der Haagenlaan 37
6814 LJ Arnhem**

Dit artikel werd in **Succulenta** 93:6 (2014) (bldz. 259-266) gepubliceerd.

Overgenomen met de toelating van de schrijvers en de uitgever.
